

Tarján Tamás

Kihúzták a lutrit

SPIRÓ GYÖRGY: PRAH

Ha a Szerencsejáték Rt.-nek van egy kis humora, sietve erkölcsi elismerésben részesíti az új, kétszereplős magyar komédia szerzőjét. Csakis erkölcsiben, nehogy valamiféle nagyobb jutalomösszegetől Spiró György úgy járjon, mint a figurái. Jó reklám a *Prah*, hiszen egyre-másra jelennek meg róla az elismerő bírálatok, s a legtöbbször a címében egy-egy sportfogadási (lottó-) szakszó dominál. Ha viszont a hazai szerencseipar fellegvárából hiányzik a humorérzék, akár elégtelt is követelhet az írótól, amiért rossz híret költötte – nem a lottójátéknak, csupán a főnyereménynek. Nem is a főnyereménynek, hanem két, főnyeremény-alkalmatlan szereplőjének. Nem is nekik, hanem annak az országnak, ahol élni nem épp főnyeremény.

Két átlag alatti átlagember – egy házaspár: a Férfi és a Nő – megüti a lottón a most éppen *(csak)* hatszázmilliós *ötöst*. A titokban játszó előbbi, a Férfi üti meg. Össze is szarja magát tehetetlen örömeiben. A Nő sópánkodik a szelvényekre évek óta elvert rengeteg pénz (havi öt-hatezer forint) miatt, s hogy mi lesz most?! A szegényes körülmények között (két gyerekkel) napról napra élő középkorú emberpárt felkészületlenül éri a hatalmas összeg közelsége. Illetve egyelőre maga a papírdarab, az igazolószelvény. Nem is tudják máshová dugni (az esetleges rablók elől), mint a jugó kakaóporos *(prahos)* dobozba. A dobozt a kredencbe, ilyenolyan bútorok mögé, zugokba. S hová tegyék, mire fordítsák majd azt a rengeteg pénzt! Az élettől az évtizedes strapáért még némi kárpótlást remélő középkorú férjnek lenne ötlete, ha a fonnyadt, károgó feleség talaj menti racionalitása nem kurvákat látna máris nyüzsgögni a szerencsés nyertes körül, ha nem a messzibe, idegen nyelvekbe szakadástól, drogtól félté-

né a csemetéket: ha nem csapásnak fogná fel a meggazdagodást. „Istenné” válhatnának (a *prah*ba belehallható az egyiptomi isten: az összes lényt megalkotó, az ég, a világosság és a fény felett uralkodó Ptah neve) – és soha még ennyire át nem éltek, hogy porból vétettek, s végül a szerencséjük is porrá, hamuvá semmisül.

Spiró a nyomtatott változatban egy Nádas Péter írta férfi-nő *comedia perpetua* duettre elegendő (százhusznál is több!) „Csönd”, „Kis csönd” instrukcióval megszagatva adta közre egyfelvonásosát. A Radnóti Színházban Valló Péter rendezőnek nincs türelme ennyi várakozáshoz. A keserves vígjátéknak ez a felfogás, a gördülékenyebb-pepecselőbb, *szocióbb* tolmácsolás is alkalmas közelítése (nyelvi okokból is), de másfajta modern/magyar *Zeitstück* a szöveg, és másfajta szerepdarab a megjelenített *Volksstück*. Akadnak ugyan időtagoló szünetecskék, melyek esetleg túlvilági sárgás fényben ragyogtatják fel az öttalalatos szelvény profán szentségtartóját, ezek a kimerevített pillanatok azonban erőltetettek, tolakodóan színháziasak, s a rájuk csattanó dialógusok könnyebben kimutatják, hogy a mesterien szerkesztett, a végtelenítettségből a fokozással kirobbanó textusnak is akadnak vitatható vagy fölösleges részei. Például a Nő végső, indokolatlanul válsztékos szentenciázása: „Esendő voltál... Kicsi, vacak ember...”, „Gazdag embert nem lehet szánni”. Mindent a színmű verbalizálás nélkül is tudatja, sőt éppen ezt tudatja (és mindkettejükről). A Férfi darabot záró átokáriája sem a Valló diktálta stílusban ül meg igazán, s valószínű, hogy textus és előadás találhatna magának hatékonyabb, kegyetlenebb befejezést a jelenleginél, mely radikalizmusa ellenére írói közhely és rendezői poentírozás.

Valló munkája az alkotótársaival való összhangban kamatozik, s érezteti azt az intellektuális, életforma-kritikai erőt, amelyben a *Prah* teljes stábja osztozik. Horgas Péter a Radnóti Színház köztudottan kicsiny, szűkös színpadát is leszűkítette a „vidéki, lerobbant ház konyhája, voltaképpen hozzátoldott, üvegezett veranda” kedvéért. Észlelhető a díszletet körülvevő, kiszolgáló technikai környezet. E térben megindul az absztrakció, melyet az írói utasítások nem, a párbeszédnek annál inkább indukálnak. A lomtárszerűen otthonos-otthonatlan fészek hullámlemez teteje éppen ellenkező irányba lejt, mint amerre kellene (így a futó zápor is *elvontan* esik a kis-nagy magyar valóságra). Az építmény befőttesüveg-lábakon áll. Törékeny, illuzórikus lak – és tipikus hazai ezeremester-tákolmány egyben. Az üvegek a konyha/kamra/szoba polcaira is beették magukat. A nyomorúságos odú szerethető és kezes is (csücskében nagy üveg kovászos uborka kínálja magát) – kifejezve, hogy nem ellenszenves páriák, hanem a silány kor és az abszurd létviszonyok által megvert halandók élnek falai között. Benedek Mari a színek és anyagok szembántó diszharmoniaijából keverte ki az öltözékeket. A Férfi kékes-fehéres kockás inghez zöld-kék-piros csíkos frottirköpenyt, sötét nadrágot visel, zoknijai szürke, strandpapucsja kék. A Nő barnasárga, horgolt, virágos mellénykéje, harsogóan más mintázatú kék-sárga ruhája, harmonikázó zöldes harsnyája, koszfehér gyógyszerdálja gondoskodik róla, hogy ők ketten egymás mellett rémesen fessenek. A színeiben elütó ízléstelenség, szegényesség mégis egy töről fakad, ahogy ez a két ember – aki a Nő indulatrohamától vezérelve hatszázszoros milliomosként válni is akarna – ugyancsak egymásnak van teremtvé, azáltal, hogy küszködő közös két évtizede során egymást teremtette. Ilyenné.

A gegekben gazdag, mégsem gegekre kihegyezett szószínház, a társalgási előadásmód alatt-mellett Valló Péter érzékeny realista játékmódot, helyzetanalizáló figuraábrázolást működtet, melyből időnként jótékony stiláris és logikai bukfencekre is telik. A kétpólusú komédia pólusait is állandó kétpólusosságban tartja. Börcsök Enikő mint Nő borzalmas, férfigyilkoló perszóna, a szexuális emlékezetvesztés utolsó előtti stádiumában. De ő a *mater familias*, a hős anya, a mindennapi fáradhatatlan tízóraiakenő. Mennyire változik a főzelékszag! Ezt a Nőt harminc éve Töröcsik Mari játszotta volna, bizonyára kitűnően, lepusztult-fádan. Börcsök alakításának más a stichje, mint amelyet Töröcsik feltételezhető szerepformálásához (némiképp Spiró *Csirkefejéből*, a Vénasszony Töröcsik-féle változatából is fikcionálva) társítunk. A meghökkentően egyhangú, bűgő-karcos-dallamos regiszterben lebegő szöveg egy fiók Ursula Iguarán ajkát hagyja el, akinek húsz év magány jutott a házasságban, egy kimúló társadalmi rendszerből egy meg nem született társadalmi rendszerbe átevíckélve. Börcsök mostani Nő-alakjában sem tud és tudat kevesebbet, mint a García Márquez-adaptáció (öreg)asszonyaként (a Vígszínházban), csak ott a mitologikus keretek között minden nemtudás is tudássá lesz, míg itt az antimitologikus pokolban a tudás is nemtudássá változik. Ezt az elkedvetlenedett és elkedvetlenítő, álmok ellen beoltott feleségbálványt Schneider Zoltán mint Férfit a remény vál-

tozatos csalképeit felvillantva igyekszik áldozatosan körülbáncolni. Schneider folytonos „térj eszedre” meghunyászkodása, a fásultságot átmenetileg felváltó izgékonyosság a feleség *gondolkodásbeli* frigiditása mellől szól meg, Börcsök örökösen csak korlátozásokat ismerő életidegensége pedig a férj óvatos duhaj hadmozdulatai mellől. Fialatodna a Férfit – öregességgel védi ki a Nő. A megszokotthoz ragaszkodna a feleség (milyen jól lehet keresni a takarítással!), más megszkokásaiba („van egy tervem...!”) kapaszkodna a férfit – hogy a közös terepeken mindig találkozzanak (például

Köncz Zsuzsa felvételei

Schneider Zoltán és Börcsök Enikő mindkettő apafüggő, ki-ki persze a saját apjától, s ekként egymás ellen függve). A nyereség felcsillantotta, arany-ezüst berakású élet-sakktáblán királynő és király lehetne e két ember, ha kor és alkat ki nem öli belőlük az érdemi létezésre való fogékonyt, bátorságot. Így csak két ellentétes színű gyalog, akik jóvátehetetlenül, folytonosan egymásba ütköznek az egyetlen mezőnyi kaloda-játéktérben. Világban, országban, konyhában. Ütközni tudni kell, színpadon alighanem nehezebb is, mint kikerülni. Börcsök és Schneider még pillanatnyi összesimulásában is mindig karambolozik. Elsőrangú közös játékukkal két egyszerű (nem primitív) ember örli fel egymást.

A hírek szerint a következő évadban legalább két további társulat kívánja műsorra tűzni a *Prahot*. Nem is árt, ha – Spiró szellemében – minél több helyen világlik ki, mekkora pech egy lottó ötös.

SPIRÓ GYÖRGY: PRAH
(Radnóti Miklós Színház)

Díszlet: Horgas Péter. **Jelmez:** Benedek Mari. **Dramaturg:** Morcsányi Géza. **Rendező:** Valló Péter. **Szereplők:** Börcsök Enikő, Schneider Zoltán.